

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgra Artura Ryszarda Jakubczaka pt. „Wojska Obrony Terytorialnej w Rzeczypospolitej Polskiej” przygotowanej pod kierunkiem naukowym dra hab. Ireneusza T. Dziubka oraz promotora pomocniczego dr Bogumiłę Pawlaczyk Akademia Kaliska im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, Kalisz 2022 rok

Uwagi ogólne

Celem sporządzonej recenzji jest ocena, czy rozprawa doktorska opracowana przez mgra Artura Ryszarda Jakubczaka pt. „Wojska Obrony Terytorialnej w Rzeczypospolitej Polskiej” spełnia wymagania niezbędne do nadania stopnia doktora określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.). W recenzji zwrócono uwagę i poddano ocenie: wybór tematu i określenie tytułu rozprawy, zawartość merytoryczną rozprawy jej cele wraz z strukturą procesu badawczego, oryginalność rozwiązania przyjętego problemu badawczego, przygotowanie do prowadzenia badań.

Wybór tematu i sformułowanie tytułu rozprawy

Wojska Obrony Terytorialnej w Polsce stanowią odrębny Rodzaj Sił Zbrojnych. Podkreśla to ich ważne miejsce w systemie bezpieczeństwa narodowego. W obliczu współczesnych zagrożeń są przeznaczone do realizacji ważnych zadań związanych z obroną granic i przede wszystkim angażowane są w przedsięwzięcia wynikające z zaistniałych sytuacji kryzysowych.

Dlatego kwestia funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w warunkach polskich staje się jednym z aktualnych i ważnych obszarów badawczych, czego z powodzeniem podjął się Doktorant. Słusznie zauważając, że doświadczenia ostatnich lat wskazują, że posiadanie

przez państwa nie będące mocarstwami militarnymi jedynie wojsk operacyjnych nie gwarantuje zachowania ustroju i niepodległości w dotychczasowym ich stanie, gdyż przy pomocy działań hybrydowych można te państwa pokonać lub zmusić do zmian politycznych na szczytach władz oraz podbić bez użycia działań zbrojnych na dużą skalę w odniesieniu do części ich terytoriów.

Dlatego wybór problematyki badawczej i sformułowanie tematu rozprawy uważam za trafny i mający duże znaczenie zarówno dla rozważań teoretycznych, jak i uwarunkowań praktycznych. Opracowane treści w pełni pokrywają się z tytułem dysertacji i przyjętymi celami badawczymi. Uzyskane wyniki badań i ich interpretacja świadczą o dobrym przygotowaniu Doktoranta do samodzielnej pracy naukowej i powinny przyczynić się do zmniejszenia luki badawczej w zakresie funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uważam, że problematyka badawcza podjęta przez Doktoranta jest istotna, ważna i aktualna. Rozprawa została opracowana poprawnie pod względem koncepcyjnym, metodycznym i merytorycznym.

Metodologiczna ocena rozprawy

Przyjęta struktura procesu badawczego została opracowana poprawnie, co pozwoliło w sposób oryginalny zrealizować postawione cele, świadcząc o dojrzałości naukowej Doktoranta i dobre przygotowanie do prowadzenia samodzielnych badań.

Niemniej jednak Doktorant na stronie 21 dysertacji określając cel badań ograniczył się do stwierdzenia, że *Celem głównym badań było: określenie roli i zasad funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w systemie bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej.* W dalszej części pracy brak jest określenia czy Doktorant rozważał późniejsze odniesienie efektów swoich badań do kategorii praktycznych (użytecznych), czy też założył całkowite poprzestanie na rozpoznaniu współzależności teoretycznych.

Kwestia ta w moim przekonaniu wymaga rozwinięcia. Proszę zatem, by podczas publicznej obrony Autor dysertacji rozwinął ten wątek i określił, co rozumie pod pojęciem *cel praktyczny badań*, i czy takie odniesienie można było zastosować do przeprowadzonych przez Niego czynności badawczych i wypracowanych efektów badań?

Cel główny rozprawy został doprecyzowany poprawnie sformułowanymi celami szczegółowymi. Dla zachowania przejrzystości i logiczności struktury procesu badawczego Doktorant trafnie przyjął problemy badawcze i hipotezy.

W podrozdziale 1.5. (strona 23 dysertacji) Doktorant odnosząc się do wykorzystanych na potrzeby pracy metod, technik i narzędzi badawczych, ograniczył się do ich wyliczenia. Proces realizacyjny prowadzenia badań nie został przez Doktoranta precyzyjnie opisany. Jako pierwszą z wykorzystanych metod – Autor przywołał *krytyczną analizę literatury przedmiotu*. Nie wskazał następnie: co już zostało naukowo odkryte i uświadomione, a zatem opisane w dostępnej literaturze, a czego dotąd nie rozpoznano, a tym samym uzasadnienie celowości prowadzenia badań?

W moim przekonaniu, jest to na tyle istotna kwestia, że wymaga zapoznania się ze stanowiskiem Autora. Proszę zatem, by podczas publicznej obrony Autor dysertacji odniósł się do powyżej wskazanej wątpliwości?

W dalszej kolejności rozważań Doktorant wskazał na korzystanie między innymi z takich metod, jak: analogia, dedukcja, indukcja, wnioskowanie...

Proszę zatem, aby Autor dysertacji podczas publicznej obrony wyjaśnił, czym się charakteryzują wymienione przez niego metody i jakie są pomiędzy nimi relacje, a w tym przede wszystkim orzekł, czy wnioskowanie jest teoretyczną metodą badawczą?

W podsumowaniu oceny założeń metodologicznych należy stwierdzić, że przyjęte przez Doktoranta metody badawcze pozwoliły na skuteczną realizację celów rozprawy, zbadanie postawionych problemów naukowych i zweryfikowanie hipotez.

Również uważam, że przyjęte cele naukowe, problemy oraz hipotezy tworzą uporządkowany, logiczny i wzajemnie powiązany zbiór zagadnień skorelowanych z zawartością rozprawy.

Uzyskane badania powinny przyczynić się do lepszej charakterystyki uwarunkowań funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w systemie bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej.

Ocena układu i zawartości merytorycznej

Struktura rozprawy została opracowana prawidłowo i odzwierciedla przyjęty algorytm procesu badawczego. Praca jest czytelna i przejrzysta. Zawartość poszczególnych rozdziałów koresponduje z kolejnością przyjętych do zbadania problemów naukowych. Rozdziały mają

jednolitą strukturę. Można wyodrębnić: wprowadzenie, rozwinięcie problematyki oraz wnioski. Formalna strona pracy została opracowana dobrze.

Rozprawa zawiera streszczenie, wstęp, sześć rozdziałów, zakończenie, bibliografię, zestawienie rysunków, tabel i załączników. Całość liczy 503 strony.

Doktorant poprawnie dokonał kwerendy w zakresie badanej problematyki składającej się z: 21 źródeł prawnych, 203 opracowań naukowych (pozycji zwartych, rozdziałów w monografiach oraz artykułów naukowych) w tym 19 publikacji obcojęzycznych oraz 88 źródeł internetowych i 8 innych opracowań.

Rozdział pierwszy dotyczy metodologicznych aspektów prowadzonych badań. Doktorant w sposób przemyślany i z dużym znawstwem problematyki przedstawił sytuację problemową. Należy zgodzić się z Doktorantem, że powstała sytuacja (traktowana jako problemowa) jest o tyle ważna z naukowego punktu widzenia, gdyż dotyczy kwestii nie do końca zbadanych i opisanych w teorii, a w sferze bezpieczeństwa narodowego bardzo istotnych (strona 20 dysertacji). Następnie określony został cel główny badań, cele szczegółowe, problem główny oraz problemy szczegółowe. Doktorant trafnie zdiagnozował hipotezę główną oraz hipotezy szczegółowe oraz ograniczenia badawcze. Zastosowanie kilku komplementarnych uzupełniających się metod naukowych zarówno teoretycznych, jak i empirycznych umożliwiło zrealizowanie celu, zbadanie przyjętych problemów naukowych oraz weryfikację hipotez. Uwagi dotyczące założeń metodologicznych rozprawy podałem w części metodologicznej oceny rozprawy.

W rozdziale drugim Doktorant w sposób spójny opisał stan wiedzy dotyczący istoty bezpieczeństwa narodowego ze szczególnym odniesieniem do uwarunkowań funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w systemie bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Ważnym elementem w procesie badawczym jest zrozumiałość przyjętej terminologii. Dokonując analizy przedmiotu badań Doktorant słusznie wziął pod uwagę postrzeganie bezpieczeństwa oraz bezpieczeństwa narodowego przez szerokie grono naukowców. Doktorant trafnie zauważa, że wypracowanie uniwersalnej definicji bezpieczeństwa i bezpieczeństwa narodowego, których obecnie brakuje w literaturze przedmiotu, jest istotne dla jasności prowadzenia badań w zakresie nauk o bezpieczeństwie.

Rozdział odnoszący się do bezpieczeństwa w tym bezpieczeństwa narodowego i elementów systemu bezpieczeństwa narodowego został opracowany dobrze dając podstawę do zweryfikowania pierwszej hipotezy badawczej związanej ze szczegółowymi badaniami określonymi w pierwszym problemie badawczym.

Rozdział trzeci „Wojska Obrony Terytorialnej wybranych państw” jest próbą wyjaśnienia różnicy postrzegania znaczenia merytorycznego określeń: System Obrony Terytorialnej, Wojska Obrony Terytorialnej oraz Wojska Terytorialne. Należy zgodzić się z Doktorantem, że większość teoretyków wojskowości, strategów - podobnie jak polityków i dziennikarzy – te trzy struktury utożsamia ze sobą i stosuje ich nazwy w wypowiedziach zamiennie, czego nie obserwujemy poza granicami Polski. Na podkreślenie prawdziwości powyższej uwagi Doktorant z powodzeniem poddał analizie struktury wojsk tworzonych terytorialnie w USA i wybranych krajach europejskich.

Rozdział ma charakter teoretyczny – poznawczy i zawiera treści stanowiące podstawę do prowadzenia rozważań w następnych rozdziałach.

Rozdział czwarty jest kluczowym dla prowadzenia dalszych rozważań odnoszący się do uwarunkowań tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej w Rzeczypospolitej Polskiej. Doktorant w sposób logiczny i przejrzysty oraz z dużą znajomością problematyki scharakteryzował oraz poddał analizie i ocenie uwarunkowania narodowe i strategiczne tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej oraz sojusznicze, operacyjne i terytorialne uwarunkowania funkcjonowania tych Wojsk. Rozdział ma charakter teoretyczny – empiryczny i bardzo dobrze wpisuje się w problematykę badawczą weryfikując pozytywnie przyjętą hipotezę szczegółową odnoszącą się do uwarunkowań tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej w Polsce wynikających ze współczesnego charakteru zagrożeń militarnych. W tym kontekście należy zgodzić się z Doktorantem, że istotnym wskaźnikiem operacyjnym wskazującym na konieczność posiadania stosownej wielkości Wojsk Obrony Terytorialnej jest wzrastająca liczba obiektów do ochrony i obrony celem przeciwdziałania paraliżowi państwa, jaki może nastąpić ze strony sił dywersyjnych w ramach działań hybrydowych (strona 271 rozprawy).

Rozdział piąty odnoszący się do organizacji Wojsk Obrony Terytorialnej podzielony został na cztery podrozdziały. W pierwszym podrozdziale zatytułowanym „Cel tworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej” Doktorant trafnie stwierdził, że w sytuacji Polski, gdzie występuje niedobór potencjału obronnego znajdującego się w wojskach operacyjnych wobec zagrożeń militarnych sąsiada, jakim jest Rosja, koniecznością jest poszukiwanie dodatkowego sposobu na przetworzenia zasobu społecznego w wymierny potencjał obronny innym rozwiązaniem niż struktury zawodowe tych wojsk. Następnie Doktorant w kolejnych podrozdziałach w sposób prawidłowy poddał analizie i ocenie funkcje i zadania Wojsk Obrony terytorialnej podkreślając, że są pochodną wcześniej przyjętych celów ich tworzenia. Natomiast struktura Wojsk Obrony Terytorialnej wynika z przypisanych im zadań.

Rozdział szósty zatytułowany „Funkcjonowanie Wojsk Obrony Terytorialnej Komponentu Terytorialnego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w czasie działań hybrydowych” zawiera pięć podrozdziałów. W dwóch pierwszych podrozdziałach Doktorant podjął się z powodzeniem analizy i oceny specyfiki działań hybrydowych. Należy zgodzić się z rozważaniami Doktoranta (strona 369 rozprawy), że występuje wiele poglądów w kwestii tzw. działań hybrydowych lub wojny hybrydowej. Podkreśla się w niektórych z nich fakt, że są one prowadzone poza prawnym wymiarem wojny i składają się z synergicznego połączenia działań nieregularnych silnie potencjalnego przeciwnika (agresora) wspieranych nowoczesną technologią najnowszej generacji środków rozpoznania pola walki oraz obcą agenturą, a także wrogim oddziaływaniem medialnym i szantażem gospodarczym zewnętrznego czynnika zainteresowanego zmianami dotychczasowej władzy politycznej. Następnie w kolejnych dwóch podrozdziałach zostały opisane działania przeciwhybrydowe prowadzone w ramach komponentu terytorialnego sił zbrojnych oraz Wojsk Obrony Terytorialnej komponentu terytorialnego sił zbrojnych. Rozważania zawarte w tych podrozdziałach świadczą o dużej wiedzy Doktoranta w zakresie przyjętej problematyki badawczej. W podrozdziale odnoszącym się do badań opinii o Wojskach Obrony Terytorialnej jako elementu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej Doktorant zawarł założenia badawcze oraz omówienie wyników przeprowadzonych badań. Badania zostały przeprowadzone metody naukową sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety adresowanej do osób posiadającą dużą wiedzę z zakresu prowadzonych rozważań. Zgadzam się ze stwierdzeniem Doktoranta, że pytania zawarte w kwestionariuszu korespondują z przyjętymi problemami szczegółowymi. Wiedza pozyskana z opracowanych wyników przeprowadzonych badań przyczyniła się do zrealizowania celu głównego i zweryfikowania hipotezy głównej.

Wniosek końcowy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi logiczne, spójne opracowanie naukowe podporządkowane realizacji postawionych celów.

Rozważania Doktoranta zawarte w rozprawie doktorskiej wnoszą znaczny wkład do dorobku naukowego nauki o bezpieczeństwie. Rozprawa doktorska jest opracowana poprawnie pod względem edytorskim i merytorycznym. Praca doktorska mieści się w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Ogólne walory naukowe

dysertacji i sformułowane w niej ważne poznawczo oraz praktyczne konkluzje mogą stanowić przyczynek do dalszych badań.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska mgra Artura Ryszarda Jakubczaka pt. „Wojska Obrony Terytorialnej w Rzeczypospolitej Polskiej” spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.) i wnioskuję o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

dr hab. Henryk Wyrębek, prof. uczelni